

Kolektiv autorů: Stárci a stárky ve Velkých Bílovicích. Město Bílovice a Vlastivědné muzeum ve Velkých Bílovicích, 2006, s. 144.

Obec Velké Bílovice, patří do jižní části hanáckého Slovácka, do kraje, kde působili Jan Herben, Alois a Vilém Mrštíkovi, Augusta Šebestová a další spisovatelé, vydala knihu o hodové tradici. Zachycuje hodové slavnosti, od zvolení hodových obřadníků – stárky, stárka, sklepníka, až k hodovým přípravám, podrobně popisuje průběh hodů až do jejich dozvuků. Kniha však začíná neobvykle. Autoři zvolili pro úvod popis krojových součástek a kroje, bez kterého by se hodová slavnost neobešla. Složení současného chlapeckého, dívčí, ženského a mužského doplnili autoři i seznamem, kdo kroje šil, maloval, vyšival nebo kdo je dodnes zhotovuje. Obsáhlejší jsou kapitoly o stárkách a stárcích a jejich povinnostech. Vzpomenutá je zde i významná instituce *starých stárků*, kteří novým stárkům radí, řadu věcí zajišťují a pomáhají při stavění máje. Vysokou dokumentační hodnotu má popis *zahrávání hodů*, které se koná čtyři týdny před hody, kdy se volí stárci. Stať je opatřena i notovými nápěvy. Po kapitole o hodových přípravách, jež končí postavením máje, následuje část, v níž je popsán průběh slavnosti v hodovou neděli a pondělí. Jejich součástí je popis obřadního tance *zavádka (skládka)*. I když se tancuje víc než 120 let a bylo o ní hodně napsáno, autoři uvádí současnou podobu tance předváděného v hodové neděli i se zavádkovými písněmi. Při ní děvčata symbolicky oceňují kvalitu svých hodových partnerů tím, že složí peněžní částku. Dozníváním slavností v hodové úterý a uvedením zvláštností, které se ve Velkých Bílovicích staly při hodech, textová část knihy končí. U mnohých publikací tohoto druhu tvoří přílohu seznam stárků. Avšak ve Velkých Bílovicích tuto mnohdy zcela složitou věc ještě předčili. V obrazové příloze knihy jsou uvedené jednotlivé ročníky stárků na fotografiích od roku 1900 až dodnes, s uvedením roku a jména dvou nebo čtyř hodových protagonistů. Je až neuvěřitelné, jak se mohlo jedné obci podařit sestavit takovou obrazovou dokumentaci. Hodnota knihy právě tkví v tom, že je možné se zde dovědět, nejen kdo byl hlavním funkcionářem hodů, ale přímo vysledovat změny v oblečení během dvacátého století. Zde je vidět, kolik přibýlo zdobnosti na

jednotlivých krojových součástkách, jak se měnily používané materiály k šití krojů. Zcela evidentní je návrat k oblékání žlutých nohavic datovaný rokem 1955. Obec Velké Bílovice vydala knihu, která by mohla být vzorem ne jednomu odbornému národopisnému pracovišti, ale samozřejmě dalším obcím. Patří jim za tuto dokumentačně hodnotnou knihu vřelý dík.

Ludmila Tarcalová

PÍSNĚ MALOVANÉ SLOVÁCKEM S PODTITULEM NA DERFLANSKÉM POLI...

Začátkem listopadu byla v Bábicích u Uherského Hradiště pokřtěna drobná publikace a CD *Písně malované Slováckem*, s podtitulem *Na derflanském poli...* Zásahu na vydání této sympatické sbírky mají folklorista a organizátor Ing. Miloslav Hrdý (* 12. 3. 1946), který se v osmdesátých letech minulého století při svém putování krajem dostal v Uherském Hradišti-Sadech k zajímavé pozůstalosti Josefa Zbořila (1860, Kroměříž–1927, Staré Město) a Oldřich Vícha (* 20. 5. 1942), keramik, sochař, malíř a grafik, kreslíř a designér, který knížku doprovodil příznačnými ilustracemi. Součástí zpěvníčku je hudební pozvánka, profesionální nahrávka Cimbálové muziky Stanislava Gabriela na kompaktním disku, pořízená v nahrávacím studiu Českého rozhlasu Ostrava, za hudební režie Vladimíra Studničky a mistra zvuku Lubomíra Vírka. Důležitým krokem při realizaci každého obdobného počínu je role nakladatele, který by byl ochoten se na realizaci spolupodílet nejen finančně, ale zejména organizačně a manažersky. Tímto partnerem se stal RNDr. Jaromír Dostálek a společnost RIGID.

Strůjcem záslužné myšlenky je Miloslav Hrdý, který se od mládí věnuje živým projevům lidového umění na Uherskohradištsku. Nejprve jako člen Slováckého souboru Dolina ve Starém Městě (1963–73), posléze byl u založení Souboru písní a tanců Lúčka v Kudlovicích (1975–86, 1989–91), a také Taneční skupiny při Cimbálové muzice Jaroslava Čecha v Uherském Hradišti (1980–85). Vedl také soubor Danaj ve Strážnici (1986–89), založil a po několik let byl ve vedení Folklórního studia Buchlovice (1992–99). Dnes je členem

Písně malované Slováckem

Na derflanském poli...

MILOSLAV HRDÝ
OLDŘICH VÍCHA

RIGID s. r. o. 2006

vedení Folklórní agentury Buchlov. Jeho aktivity jsou pestré. S jeho působením ve folklorních souborech souvisí celá řada zajímavých počínů. Léta spolupracuje s pořadateli regionálních národopisných slavností ve Vlčnově, Hluku nebo v Kyjově, aktivně se spolupodílí na přípravě Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici. Svou pozornost zaměřuje na originálně uchopené pořady, oslavující především zdejší víno a další životně důležité společníky ve spojení s písněmi a tanci daných národopisných regionů. M. Hrdý se během života nevěnoval jen vlastní pěvecké a taneční kariéře, přípravě vystoupení, práci na scénářích, organizační a režijní činnosti, ale cítil potřebu hledat a zaznamenávat ve výjimečném teritoriu jihovýchodní Moravy písně, tance a další slovesné projevy. Publikuje v regionálním tisku a v periodikách jako je *Malovaný kraj*, *Národopisná revue*, má na svém kontě sbírku písní o víně *Píse, chlápci, píme víno...* (1985). Jeho materiály se objevují v knihách věnovaných mikroregionu Buchlov, např. *Okolo Buchlova* (2003) nebo *Moje Buchlovice* (2005).

Při svých cestách za poznáním se M. Hrdý kolem roku 1980 vydal do Derfle, kde našel v pozůstalosti zdejšího učitele Josefa Zbořila soubor několika desítek písní a jejich dalších variant z této lokality. Pochopení našel hlavně

u kantorovy dcery Milady, která mu písebností věnovala s tím, že *nebude jiných závazků a dostatečnou úctou k práci jejího tatínka bude jednou vydání zpěvníčku*. Pro aktivního zpěváka a tanečníka se tato náhoda stala malým zázrakem, díky němuž se v běhu času podle svých slov *naučil písně prožívat a především jim naslouchat*. O to víc jej zajímal i osud skromného venkovského učitele, o kterém bychom mohli letmo zmínit, že po absolutoriu učitelského ústavu působil krátce v Otrokovicích a Míkovcích. Natrvalo se však usadil v Derfli u Uherského Hradiště, dnešní části Uherského Hradiště, nazvané Sady. Zde působil celých čtyřicet let jako řídící učitel, varhaník, obecní tajemník a v neposlední řadě i *místní doktor* a obecní kronikář. Díky své rozsáhlé veřejné prospěšné práci dokonale poznal místní zvyky a navázal blízké vztahy se starousedlíky, které mu napomáhaly při sbírání rozsáhlého národopisného materiálu. Za zmínku jistě stojí to, že se právě J. Zbořil stal jedním z nejpilnějších přispěvatelů v našem regionu oblíbeného sběratele Valeše Lisy, kantora v Otrokovicích. Do jeho sbírky *Slovácké a lidové písně z Uherskohradištska* (Kroměříž, 1911, 1919) přispěl z celkového počtu tří stovek písní více jak třicet J. Zbořil. Přesto, že řadu písní najdeme v obměnách a variantách ve sbírkách Františka Sušila, Františka Bartoše, Jana Poláčka,

právě Zbořilovým přičiněním byly zpřístupněny některé dosud nezaznamenané a nepublikované písně a písněové varianty ze Slovácka, především ze Suchova, Derfle, Veselí nad Moravou nebo Dolního Němčí.

Zapsané písně si uchovaly svůj osobitý charakter, nezaměnitelnou melodii a v textech něžnou poezii i zemitý humor, čímž si můžeme udělat představu o písněové tradici v Derfli té doby. Zprostředkovaně si tak po sto letech můžeme uvědomit, co si lidé na Hradištsku tehdy zpívali, aniž bychom více a hlouběji pátrali po tom, odkud, za jakých okolností a kdo právě sem tu kterou píseň přinesl. Ostatně i jeden z kmotrů CD, starosta města Uherské Hradiště, ing. Libor Karásek z Derfle, vyjádřil při svém kmotrovském vinšování lístost nad tím, že musel přijít na začátku 21. století do Babic, aby zjistil, co se v jeho rodné Derfli zpívalo před sto lety.

Už kolem roku 1985 měl zpěvník s péčí tehdejšího Okresního kulturního střediska v Uherském Hradišti spatřit světlo světa jako metodická pomůcka na pomoc souborům našeho regionu. K vydání nedošlo. Jen náhodou se M. Hrdý s písničkami pochlubil před výtvarníkem Oldřichem Víchou z Kudlovské doliny, absolventem výtvarných oborů na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze u profesora Cyrila Boudy, Rudolfa Semráda a Františka Zedníčka. Těžištěm jeho výtvarné tvorby je užitá a dekorativní keramika, včetně monumentálních realizací pro architekturu sochařské povahy. Intenzívně se však věnuje i kresbě. Námětově čerpá z niterných prožitků, které mu po douškách nabízí zdejší rodný kraj s mimořádně bohatými a dosud živými nebo znovu oživovanými folklorními tradicemi, přičemž tuto hlubokou inspiraci osobitě ztvárňuje do výrazově autentické a formálně současné podoby. Charakteristickým rysem umělcovy tvorby je nevtíravé humorné ladění kreslených příběhů, které se svou příjemnou jednoduchostí dotýkají také *Písní malovaných Slováckem – milostných, svatebních, vojenských, žertovných, tanečních, baladických a jiných*.

Pokud zrovna není čas na listování touto sbírkou, poslední strana knihy nabízí možnost vyndat z průsvitné přihrádky céděčko a nechat se naladit prostřednictvím citlivé a neotřelé nahrávky patnácti vybraných písní v podání osobité Cimbálové muziky Stanislava Gabriela z Babic, která ve své tvorbě nenavazuje pouze na hudební odkaz minulých generací vynikajících lidových muzikantů regionu, ale překvapuje neza-

měnitelným muzikantským projevem. Umělecký vedoucí a primáš muziky Stanislav Gabriel mladší, který písně vybral, autorsky upravil a uspořádal, se seznámil se Zbořilovými zápisy už před lety, ale až v roce 2006 se jimi začal vážně zabývat, kdy byla jeho muzika požádána o spolupráci na tomto projektu. Oslovily ho písně, které evokovaly i výběr vhodných zpěvákých interpretů. Z barevného sboru muziky ve složení: prim Stanislav Gabirel z Kudlovic, druhé housle Zbyněk Buchtík z Velehradu, cimbál Jan Smutný z Vnorov, klarinet Jiří Rohel z Velehradu, kontry Michal Buček z Uherského Hradiště a Igor Rokyta ze Starého Města, violoncello Tomáš Harnoš z Veselí nad Moravou, kontrabas a organizační vecoucí Tomáš Gabriel z Kudlovic, se v mužském sólovém pěveckém partu představil nepřehlédnutelný Stanislav Gabriel s nezaměnitelně znělým projevem, poděděným po otci a živelný a pohodový Miroslav Blaha. V dívčích sólech tentokrát dostaly prostor mladé zpěvačky Klára Plaširybová a Terezie Habartová, které mají svou pěveckou kariéru teprve před sebou. V jejich podání znějí především poetické texty, harmonicky sladěné s citlivými melodiemi, poodhalující nejen vnímání a myšlení autora úprav, ale i celé muziky. Stanislav Gabriel se při výběru písní řídí mimo jiné také přirozeným citem, díky kterému vlastním hudebním vkladem citlivě dodává písním nový výraz, větší barevnost zvuku, evokující další melodie, které posluchači zůstávají v paměti a navozují v řadě případů i atmosféru nebo náladu dalšího rozměru, kterou lze spojit třeba s výročním zvykoslovím. V protikladu stojí písně, které jsou natolik zajímavé, že nepotřebují dalších příkras. Mezi písněmi se tak objevují písně známější, ale v nových variantách, a písničky nové, které budou zajisté nejen rády zpívány, ale budou provokovat k listování a objevování dalších ve zpěvníčku. Muzikantům a zpěvákům se opět podařilo vytvořit osobitý hudební obrázek, tentokrát z okolí Derfle, vedoucí k pozornému vnímání střídajících se barev hlasů a podmanivých tónů nástrojového obsazení. Za úvahu stojí zamyslet se nad dramaturgií celé nahrávky. Je to však věc subjektivní, neboť každý posluchač bude mít mezi písněmi tu více, tu méně oblíbenou a může vnímat skladbu písní po svém, navíc podle momentální nálady. Pokud chceme celý počín v kostce shrnout, všem zainteresovaným se podařilo zachránit zlomek folklorního materiálu Uherskohradištska a vytvořit představu o písněové tradici v Derfli před sto lety. Tento malý přírůstek v pokladnici lidového umění jistě najde

své uplatnění nejen v zájmové umělecké činnosti, ale především mezi všemi, kteří vnímají lidovou písničku jako společníka a milého průvodce na cestě životem.

Romana Habartová

Kolektiv autorů: **Řezbář František Gajda**. Vydáno vlastním nákladem Františka a Marie Gajdových, ve spolupráci s občanským sdružením Kunovjan, s finančním příspěvím Jihomoravského kraje v Brně, Ministerstva kultury České republiky, Města Kyjova, Města Strážnice a Nadace Děti – kultura – sport Uherské Hradiště, 2006, 259 s.

Na konci roku 2006 se podařilo kolektivu autorů – PhDr. Romaně Habartové, PhDr. Jiřímu Pajerovi, CSc., PhDr. Štefanovi Zajíčkovi a řezbáři Andreji Iršovi završit úsilí o vydání reprezentativní publikace o známém strážnickém řezbáři Františku Gajdovi. Jde svým způsobem o ojedinělý počín, neboť monografie lidových tvůrců se v naší odborné ani jiné literatuře neobjevují příliš často. Jejím vzniku předcházeli dlouholetý zájem autorů o řezbáře, dokonalé poznání jeho práce, techniky zpracování dřeva i rodinného prostředí a okolností tvorby. Povedlo se jim zde postihnout osobnost řezbáře a jeho dílo z několika úhlů pohledů. Podle svého odborného zaměření se v monografii spojují pohledy etnologa, znalce místního prostředí, kunsthistorika a praktického řezbáře, které jsou zasazeny do kontextu dějin města Strážnice a rodových kořenů tvůrce.

Jedním z těchto aspektů je pohled rodilého Strážničana, vynikajícího znalce místní historie a strážnických rodů, archeologa, etnologa a autora četných národopisných, archeologických i historicky zaměřených publikací - dr. Jiřího Pajera, který zpracoval úvod a první dvě kapitoly. V nich se věnuje stručnému nástínu dějin rodného místa řezbáře, jeho kulturní tradici, společenské atmosféře a charakteristice města i jeho obyvatel. Do tohoto dějinného rámce a do souvislosti s uvedeným společenským kontextem zasazuje vývoj starousedlého rodu Gajdů, jehož kořeny zde sahají přibližně do roku 1630. Představuje jednotlivé řezbářovy předky z otcovy i matčiny strany jako svébytné rolníky, vinohradníky a řemeslníky s osobitou životní filozofií a humorem, což dokládá jejich výroky, které v rodině kolují. Představuje je také jako velmi zručné hospodáře i vynikající zpěváky. Autor se pokouší čtenáři odhalit kořeny, kterými

je František Gajda i jeho tvorba pevně spjata se svým rodištěm, krajem i jeho obyvateli. V druhé kapitole autor přibližuje život řezbáře od dětství, mládí a vytvoření vlastní rodiny, přes profesní a zájmové směřování až k profesionalizaci řezbářské činnosti. Text ilustrují dobové fotografie města i rodinných řezbářových předků.

Řezbářské dílo v knize hodnotí dr. Štefan Zajíček, umělecký historik a ředitel Záhorské galerii v Senici, jenž Gajdovu tvorbu dlouhodobě odborně sleduje. Dovídáme se o prvních počátcích formování jeho řezbářské osobnosti, které sahají do dětských let, kdy mu práce se dřevem doslova učarovala. Zjistíme, co všechno, kdo a jak ovlivňoval jeho techniku zpracování dřevěného materiálu, způsob, preciznost provedení i výběr tematiky. Poznáme, kde nacházel lidské i profesní vzory pro svou práci. Samostatná podkapitola se věnuje výrazné části řezbářovy tvorby – betlémům, které za svůj život vytvořil František Gajda velké množství. Popisuje jejich jednotlivé typy, z nichž mnohé řezbář neustále dotváří, doplňuje a rozšiřuje. Představuje různé druhy betlémů podle jejich tematického zaměření, například pastýřský, vinařský, muzikantský a podobně. Na betlémářskou tvorbu úzce navazuje volná žánrová plastika, zachycující v nepřeborných podobách a situacích tradiční život Strážničanů. Autor zde odhaluje řezbářovy charakteristické postupy a způsoby, osobité stereotypy ve vytváření fyziognomie tváří i postav dřevěných figurek. V dalších podkapitolách se Štefan Zajíček zaměřuje i na ostatní tvorbu Františka Gajdy, kterou tvoří například plastiky svatých a světců, portréty konkrétních osob v mělkém reliéfu, osobitou záležitostí je dotváření dřevěných štípů. Rozmanitost řezbářova díla je dokladována výrobou šachových figur, zátek do sudů s motivy různých mužských hlav, velikonočních hrkačů a klapačů či drobných píšťalek. Závěr této části knihy tvoří pokus o zhodnocení díla a uměleckého zařazení tvůrce, které se jeví nejednoznačné a kolísající na hranici lidovosti (především svou tematikou) a profesionality, které se blíží svým zpracováním a provedením. Za textovou částí tohoto oddílu následuje rozsáhlá obrazová dokumentace - katalog tvořený sto patnácti celostránkovými, vysoce esteticky působivými fotografiemi jednotlivých řezbářských děl zaznamenávajících průřez Gajdovou tvorbou.

Další dvě kapitoly vytvořila dr. Romana Habartová, etnografka Slováckého muzea v Uher-

ském Hradišti, autorka odborných článků a studií, výstav, choreografka a autorka folklorních pořadů. Nejdříve přibližuje čtenáři téměř psychologickou sondou osobnost řezbáře. Odkrývá nám jeho lidskou i profesní stránku, rodinné zázemí, nahlíží osobitý způsobem na jeho celoživotní tvorbu. Velmi vysoce hodnotí roli řezbářovy manželky, Marie Gajdové, která svou obětavostí, vytvářením domácí pohody a organizační pomocí je svému muži nezbytnou oporou. Krásný a pevný vztah si řezbář vytvořil i se svým bratrem a samozřejmě dětmi i vnoučaty. Poznáváme tak jeho pevné zakotvení nejen ve vlastním kraji, městě, ale zvláště v rodině. Autorka nechává přímou řečí Františka Gajdu vyjadřovat své názory, postoje, dlouholeté zkušenosti, vzpomínky, stejně tak i hodnotit své dílo. Slova tvůrce doplňuje svými postřehy a znalostmi, pramenícími z dlouhodobého odborného zájmu o osobu řezbáře. Podává tak obraz jeho osobnosti v plné plastičnosti a věrohodnosti.

Další kapitola, kterou Romana Habartová zpracovala, se věnuje otázce následovníků a pokračovatelů, jimž se snaží Gajda předávat své cenné celoživotní zkušenosti a řezbářský um.

Nejprve vykresluje profesní portrét, vzory a inspiraci samotného mistra, a pak následuje osm medailonů jednotlivých „učňů“, kteří si k řezbářství a svému učiteli našli svou cestu. Vyjadřují svůj osobní vztah k řezbáři, popisují, co se od něj naučili, čím a jak ovlivnil jejich vlastní tvorbu a směřování.

Jiný úhel pohledu na práci Františka Gajdy a jeho tvorbu nabízejí oči kolegy a žáka, rovněž výborného a úspěšného řezbáře – Andreje Irša ze Skalice, jenž je, mimo jiné, účastníkem mnoha řezbářských sympozií, početných výstav a prezentací u nás i v zahraničí, publikuje v odborných publikacích. Vpravuje nás do problematiky řezbářství jako takového. Popisuje vhodné typy dřeva, které si Gajda vybírá podle druhu práce tak, aby vynikla jeho krása, přičemž prokazuje výběrnou znalost různých i exotických dřev. Andrej Irša čtenáře nechá nahlédnout pod pokličku mistrovy „kuchyně“, když ho seznamuje s jeho technologickým postupem při opracování dřeva od hrubého kmene až po vznik figurální plastiky či jiné dřevorezby. Vystihuje osobitý, až posvátný poměr Františka Gajdy k používaným nástrojům, které si umí sám vyrobit, brousit, udržovat a samozřejmě velmi dovedně používat. Odhaluje techniku charakteristického řezu, vedoucího k vysoké

výtvarné i technické úrovni řezbářovy tvorby, která je „oživená“ vystihnutím výrazu, myšlenky, příběhu vznikajícího díla. Andrej Irša čtenáři dokresluje osobnost řezbáře Gajdy jako „učitele“ a smysluplného kritika, jenž nepřehlédne žádný nedostatek, umí dobře poradit a nasměrovat učňovu práci správným směrem. Popisuje a oceňuje jeho vybrané „majstrštyky“. Na závěr uvádí vlastní zážitky, jimiž vystihuje mistra také po stránce lidské. Z celého příspěvku je cítit velká úcta ke svému učiteli.

Velkým plusem monografie je kompletní prezentace Gajdova díla, kterou Romana Habartová, Jiří Pajer a Štefan Zajíček sestavili. Obsahuje soupis samostatných i společných výstav, sympozií, prezentací v médiích, výběr předvádění díla s besedami u nás i v zahraničí, výčet ocenění, zastoupení děl v institucích, selektovaný obrazový kaleidoskop aktivit řezbáře a nechybí ani výběrový seznam díla a výběrová bibliografie. Práce je doplněna anglickým, německým, francouzským a ruským resumé.

Prvkem, jenž publikaci bezesporu zhodnocuje, je kvalitní obrazová a grafická podoba, která dodává dílu vysokou reprezentativní a výtvarnou úroveň. Část fotografií je rovnoměrně zastoupena v textu, v souladu s jeho obsahovou stránkou. Velká většina graficky upravených zvětšenin vytváří katalog řezbářových prací a dokumentační zmenšeniny z různých akcí, vernisáží, setkání, jarmarků a podobně jsou uspořádány v závěrečném obrazovém kaleidoskopu. Působivý dojem zvyšuje také použití několika výstižných, na dvojstranu zvětšených fotografií. Autoři fotodokumentace jsou Eduard Timko (172), Lubomír Gajda (10), Romana Habartová (7), Václav Kopka (2), Ladislav Chvalkovský (2), Marie Gajdová (2), Miroslav Mindáš (1), z archivu řezbáře pochází 33 fotografií.

Kolektivu autorů se podařilo vytvořit reprezentativní monografii, postihující vyčerpávajícím způsobem všechny podstatné aspekty osobnosti tvůrce a jeho díla nazírané z různých úhlů pohledů. Plnohodnotná a kvalitní je její obrazová dokumentace a citlivá grafická úprava. Svým druhem může být kniha inspirací k následování vzniku publikací podobného charakteru, neboť vynikajících lidových tvůrců, kteří by si rovněž zasloužili zhodnocení a zpracování své práce, je u nás velké množství.

Olga Floriánová

Nezapomenutá krása. Kroje a zvyky Kunovic.

Vydání knihy iniciovalo a finančně garantovalo město Kunovice. Námět: Mgr. Ivana Majíčková. V roce 2006 vydalo nakladatelství SVAN spol. s r. o., Brno, 95 s.

Nedávno jsem dostala jako milý dárek výpravnou publikaci nazvanou *Nezapomenutá krása*, s podtitulem *Kroje a zvyky z Kunovic*. Dílo vzniklo z iniciativy a pod duchovní i finanční záštitou Městského úřadu v Kunovicích, za spolupráce četných autorů fotografií, jenž provázejí texty známého autora Jiřího Jílíka, rodáka z Kunovic. Jde ve své podstatě o obrazovou publikaci, určenou především k reprezentačním účelům města.

Úvodem publikace tvoří exkurz do historie města. V další části autorka námětu zdůvodňuje, proč je kniha řešena způsobem krojové přehlídky, spojené se zvyky. Jako důvod uvádí, že jde především o úkol *přiblížit současnému čtenáři krásu a variantnost našeho lidového oděvu, který je z hlediska vnější úpravy hodnocen odborníky jako mimořádný, a to nejen pro celkovou úpravu a jedinečný úvaz šátku*. Kniha pokračuje *třemi příběhy kunovského kroje z pera Jiřího Jílíka, autora četných publikací z kulturní historie Slovácka*. A pak už následují fotografie *z přehlídky krojů, jež přibližuje krojový odkaz Kunovic*. Ten byl široké veřejnosti prezentován při příležitosti krojové přehlídky v Kunovicích v roce 1996, v rámci oslav 810 let od první písemné zmínky Kunovic. Místní rodáci, pamětníci a znalci zdejších krojů Anna Ryšánková-Škrášková a MVDr. Slávek Štěrba zorganizovali velkolepou krojovou přehlídku. A. Škrášková shromáždila jednotlivé krojové varianty kunovického dětského, ženského a mužského kroje a nastudovala odpovídající choreografii na základě podrobného scénáře sepsaného dr. S. Štěrbou. Je až s podivem, že se místním občanům podařilo dochovat zdejší kroj ve všední, sváteční, slavnostní i obřadní variantě, oblékaný k rodinným, výročním a církevním příležitostem, ať už se nosil v kterémkoli ročním období. Přestože se některé krojové varianty nebo krojové součástky v dnešním životě už neuplatňují (např. úvodnice, chůvky, atlasové přední sukně, moldonky, kožichy a další) je na místě pochválit místní ženy, že se jim podařilo v domácnostech tyto vzácné textilie uchránit před zubem času a uchovat jako vzácné relikvie, doklady lidového odívání od druhé poloviny 19. století po současnost. Vedle archivních krojových kusů se tak na scénických slavnostech objevují kroje pořízované pro současné slavnosti

a příležitosti, spojené s bohem ušlechtilého zájmu o návrat k některým znakům lidové kultury, ať již hmotné nebo duchovní, především však ke kulturním projevům, jimiž je, podle mínění organizátorů různých slavností, možné apelovat na strunu vlastenectví, lokálního patriotismu a svým způsobem i zviditelnění lokality. Krojová přehlídka představila různé typy krojového bohatství, vyskytujícího se do současné doby v krojovém okrsku Kunovicko, jehož hlavním střediskem jsou právě Kunovice.

Větší pozornost je v knize věnována také kunovické Jízdě králů, a to nejen krojovému vybavení královské družiny, ale také ústní lidové slovesnosti. Verše při vyvolávání jezdců v dědině zapsali Stanislav Štěrba, František Fojta a Antoš Horsák. A podobně je tomu také v kapitole, věnované zdejším václavským hodům s právem, rovněž s uvedením místního *řikání*, které k této výroční slavnosti náleží, zaznamenané S. Štěrbou. Hody jako vyvrcholením obyčejového roku kniha nekončí, ale jsou nelogicky předsazeny jízdě králů.

Reprezentační kniha má i několik nedostatků. Škoda, že u fotografií, které vznikly bezprostředně s programem přehlídky, nebylo z časových důvodů možné zajistit odpovídající scénérii, která by nechala vyniknout reprezentačním fotodokumentům, pracně komponovaných například ze vzácných součástek ženského kroje nošeného například u příležitosti křtu. Oblečení evokuje dávné děje mladých matek, jejich dítěte neseného do kostela, kde se mělo stát křtěm hodným Božího požehnání i řádným členem vesnické komunity. Při pohledu na některé snímky poznáme, jak je důležité také prostředí, které by mělo tvořit nedílnou součást estetického působení snímku. Přes veškerý půvab předváděného lidového oděvu pak působí fotografie staticky a stereotypně.

V úvodu je zdůrazněno, že nejde o odbornou knihu. Tady je na místě dotaz, o co tedy v záměru vydání šlo u tak rozsáhlé a jistě nákladné publikace, na níž se finančně podílelo město, ale také Folklorní sdružení. Snad je to současný trend, ušetřit na odbornosti a nabídnout spíše podívanou. Je také na škodu knihy, že zde chybí pohledy na detail, střihy, způsob oblékání kroje od spodních částí oděvu, postup úvazu šátku, který je znám svou zvláštností a ojedinělostí. K významu knihy by posloužily i konfrontace se staršími doklady odívání, zejména z publikace Moravské Slovensko (autoři J. Húsek, J. Klváňa, L. Niederle).

Citace odborné literatury, které postrádáme, by zvýšily závažnost publikace.

Řada čtenářů a zejména odborné kruhy se pozastaví nad skutečností, že k vytvoření tak náročného a nákladného díla nebyly přizvány alespoň jako konzultantky pracovnice Slovákckého muzea v Uherském Hradišti, které jsou uznávanými odbornicemi, znalými vývoje slovákckých krojů a jejich charakteru. Jejich přínos, daný studiem i dlouholetou praxí získanou bádáním v muzejních sbírkách by zajisté znamenal po stránce kvality textů i možnosti doplnění obrazového materiálu jedinečný přínos, jímž by se prestiž této výpravné a atraktivní publikace znásobila.

Věra Kovářů

SPOLEČNĚ PROŽITÁ LÉTA V UHERSKOHRADIŠŤSKÉM MUZEU

Zcela neuvěřitelně rychle uběhla společná léta prožitá ve Slovákckém muzeu v Uherském Hradišti a další životní jubileum naší dlouholeté spolupracovnice a kolegyně – Ludmily Tarcalové je neodvratně tady. Promovaná historička Ludmila Tarcalová, rozená Batůšková (* 24. 6. 1946) nastoupila v roce 1971, po tříleté profesionální zkušenosti v Ústavu lidové kultury ve Strážnici,

do Slovákckého muzea v Uherském Hradišti. Svou dráhu národopisce nastoupila vlastně už v roce 1964, kdy zahájila vysokoškolská studia na Filozofické fakultě Jana Evangelisty Purkyně v Brně, dnes Masarykovy univerzity. Ve Slovákckém muzeu, kde ji tehdy přijal ředitel, promováný historik Josef Pešek a jejími nejbližšími kolegyňami se staly promovaná historička, etnografka Marie Náplavová, která již v muzeu pracovala od roku 1969 a dokumentátorka Zdena Kieseweterová, uplatňovala od prvopočátku své znalosti a zkušenosti ze svého působení ve Strážnici. Zde ji ve svém oboru ovlivnily významné osobnosti českého i slovanského národopisu, zejména však PhDr. Josef Tomeš, doc. PhDr. Václav Frolec a řada dalších, kteří do této významné vědecké instituce dojížděli jako externí spolupracovníci. Z nich ji pak nejvíce v profesním životě a profesionalitě v oboru nasměrovala zejména osobnost Josefa Tomše, který jí byl vedoucím národopisného oddělení. Ten ji předal nenahraditelné vědomosti a zkušenosti, které doposud ve funkci vedoucí národopisného oddělení s úctou ke svým někdejšími učitelům praktikuje.

Začátkem sedmdesátých let 20. století se etnografické oddělení Slovákckého muzea začalo na základě nových směrnic systematicky věnovat zpracovávání sbírek katalogizací sbírkového fondu formou trojdílných karet. Ludmila Tarcalová jako nová vedoucí oddělení důsledně dbala na to, aby tento systém podal přehled o zastoupení jednotlivých lokalit Slovákcka v oblasti sbírkotvorné činnosti muzea, se snahou vytvořit dokonalou dokumentaci pro snadnou orientaci ve fondu. Pod jejím vedením se národopisné oddělení podílelo na neustálém zdokonalování systematiky třídění sbírkového fondu a výzkumů a postupném publikování a seznamování odborné i laické veřejnosti s hodnotami, které toto muzeum ukrývá. Pro Ludmilu Tarcalovou vždy patřilo k nejdůležitějšímu osobní poznání, znalost zdejšího terénu a práce v něm, obohacování, třídění a kompletace sbírek, řešení výzkumných úkolů na bázi dotazníkových akcí, včetně spolupráce s pamětníky a informátory. Hlavně prostřednictvím kronikářů, které až do roku 2002 Slovákcké muzeum metodicky řídilo, získávala osobními konzultacemi a kronikářskými zápisy mimo jiné přehled o projevech a podobě tradiční lidové kultury v konkrétních lokalitách, což se do dnešních dnů stalo základem pro další odbornou práci.

Od roku 1972 pracovala Ludmila Tarcalová se svým oddělením na řešení významných

rezortních výzkumů ministerstva kultury, zaměřených například na tradiční lidový oděv na Uherskohradištsku, výzkum lidové obřadní kultury, na něž od roku 1976 navazovaly krajské výzkumy jihomoravské vesnice. L. Tarcalová se soustředila na výzkum svatebních obyčejů, které se staly nejen tématem její diplomové a později i rigorózní práce, ale celoživotním odborným zájmem. Jejich zhodnocením se stala bohatá publikační a výstavní činnost, o čemž svědčí příložený soupis literatury. Díky této profilaci se stala členkou redakčních rad a také autorských kolektivů. Nutno vzpomenout její přínos při zpracovávání monografií obcí Uherskohradištska, v nichž přispívala statemi pojednávajícími o lidovém oděvu a zvycích (Staré Město, Kunovice, Uherský Ostroh, Veselí nad Moravou, Polešovice, Velehrad).

Ludmila Tarcalová navázala v oblasti ediční činnosti na své bohaté zkušenosti z Ústavu lidové kultury ve Strážnici, kde se pod vedením Josefa Tomše podílela v letech 1969–1971 na přípravě *Národopisných aktualit* jako tajemnice, v letech 1980–1989 jako členka redakční rady. Tyto zkušenosti využila jako členka redakční rady společenskovo vědního sborníku pro moravsko-slovenské pomezí *Slovácko*, vydávaného Slováckým muzeem od roku 1959, kde pracovala od roku 1971 jako tajemnice a následně i redaktorka. Od roku 1990 se podílí jako členka redakční rady na přípravě časopisu *Etnologia Europae Centralis*.

Už v sedmdesátých letech se L. Tarcalová zúčastňovala zasedání subkomisí pro lidové obyčeje Mezinárodní komise pro studium lidové kultury v Karpatech a na Balkáně, kde se prezentovala svými referáty, řešícími sledovanou problematiku. Její vedení převzala v roce 1992. Tato subkomise pracuje systematicky a nepřetržitě na mezinárodní úrovni za podpory Slováckého muzea v Uherském Hradišti jako jediná v naší republice. Díky organizačním schopnostem a houževnatosti naší kolegyně, která každé dva roky připravuje vědecká setkání odborníků, iniciuje, koncepčně a organizačně připravuje mezinárodní konference, jimž předchází pracovní zasedání, řešící obecnou problematiku a teze, ozřejmující podnětná, často vědeckou obcí opomíjená témata. Čile fungující subkomise představuje dnes významnou a zatím jedinou širší platformu setkávání národopisců z různých etnografických pracovišť se zájmem o vytýčenou problematiku. Výstupem těchto konferencí jsou pravidelně vydávané stejnojmenné sborníky

příspěvků, které L. Tarcalová sestavuje a redakčně upravuje – *Slavnostní průvody* (1994), *Světci v lidovém kalendáři* (1995), *Magie a náboženství* (1997), *Kult a živly* (1999), *Obyčejové právo* (2001), *Zeleň v lidových obyčejích* (2003), *Zvyky a obyčeje socioprofesionálních skupin* (2005) a v současné době připravovaná mezinárodní konference na téma *Dary a obdarovávání*. Slovácké muzeum, jmenovitě L. Tarcalová, získala za tuto práci v roce 2003 v kategorii „projekt, akce, konference“, jako hlavní organizátorka a iniciátorka konference *Zeleň v lidových obyčejích* hlavní ocenění v anketě *O nejvýznamnější počín v oboru za rok 2003*, kterou vypisuje Česká národopisná společnost v odborných kružích. Významné osobnosti oboru oceňuje v rámci zahajovacího ceremoniálu na Mezinárodním folklorním festivalu ve Strážnici. Mimo to si L. Tarcalová odnesla rovněž *čestnou cenu za cyklus konferencí Mezinárodní komise pro studium lidové kultury v Karpatech*, zabývající se problematikou lidových obyčejů. K těmto prestižním oceněním se v roce 2005 v rámci celostátní ankety *O nejvýznamnější počín v oboru za rok 2005* připojila opět první cena ČNS v Praze v kategorii „konference“, adresovaná Slováckému muzeu v Uherském Hradišti, kterou převzal PhDr. Ivo Frolec, ředitel muzea a PhDr. Ludmila Tarcalová jako garant úspěšné mezinárodní konference *Zvyky a obyčeje socioprofesionálních skupin* (Buchlovice, 2005).

Vedle sbírkotvorné a publikační činnosti, kterou L. Tarcalová vždy nade vše upřednostňuje, vytvořila řadu scénářů k výstavám doma i v zahraničí. Z mnoha expozičních počínů patří k nejzajímavějším realizace výstav *Dítě v tradici* (1979), *Život na Bojkovicu a moravských Kopanicích* (1984), *Světci v lidovém kalendáři* (1993), *Na hradištském jarmarku* (1997), *Vzácný pane hospodáři* (1999), *Klobuček s pérkama, věneček s pentlama* (2004), ze zahraničních např. *Vánoce na Slovácku* (Chorvatsko 2004, Polsko 2005).

Ludmila Tarcalová také dbala na to, aby doplňkovou formu terénních výzkumů tvořila rovněž fotodokumentace rodinných výročních obřadů a zvyků, se zaměřením na zachycení jejich proměn v současnosti, a to nejen na Uherskohradištsku. Vedle pořizování vlastních snímků, kde v posledním období rozšířila dokumentaci hodů v regionu, se i Ludmila Tarcalová podílela na obhacení fondu fotodokumentace muzea sběrem hodnotných dobových snímků vybraných oblastí Slovácka.

Vedle výše uvedených okruhů odborné profily se od přelomu sedmdesátých a osmdesátých let L. Tarcalová podílela na bohaté přednáškové činnosti o lidové kultuře Slovácka, kterou iniciovala Akademie a Okresní kulturní středisko v Uherském Hradišti po celém okrese. Jistě si veřejnost vybaví odborné pracovnice muzea, přicházející do zaplněných sálů s černým kufříkem, diaprojektorem a stovkami diapositivů. K nim se po roce 2000 přidala řada tématicky specificky zaměřených programů pro školy, z nich jmenujme třeba výukové programy pro děti v *oživené expozici Slovácko*.

Vedle výše uvedených odborných okruhů se Ludmila Tarcalová podílí na metodické činnosti Slováckého muzea, kterou instituce od začátku osmdesátých let zahrnuje do své náplně práce. L. Tarcalová zajišťuje lektorování odborných prací, téměř každodenně poskytuje odborné rady a informace jednotlivcům, diplomantům, institucím a souborům. Především spolupráce s folklorními soubory je jí obzvláště blízká, neboť již ve svém mládí působila v souboru Dolina ve svém rodišti ve Starém Městě a při studiích navštěvovala soubor Mládí v Brně. Její přínos pro folklorní hnutí na Uherskohradištsku představuje především v sedmdesátých letech spolupráce na krojových rekonstrukcích, vycházejících z důvěrné znalosti fondu lidového oděvu Slováckého muzea a terénu, především pro soubor Hradišťan, Kunovjan, Dolina, Hradišťánek a později pro obce Brankovice a Velehrad. V neposlední řadě se jako odborný spolupracovník podílela na přípravě libret a scénářů pro taneční a scénická čísla pro soubory Dolina, Hradišťan a Hradišťánek, kde jde v jejich šlépějích její dcera, etnografka Mgr. Gabriela Směřičková. Své znalosti o kroji publikovala v řadě studií a na konci roku 2006 vydalo Slovácké muzeum v Uherském Hradišti její *Mapu krojů na Slovácku*.

Na tomto místě je příhodné vzpomenout také její členství v odborných porotách, především v hodnotící komisi MFF Strážnice, kde se v roce 2006, právě v den svých šedesátých narozenin, ocitla v roli autorky regionálního tematicky zaměřeného pořadu ve skanzenu, nazvaného *Hody, milé hody*. Do pořadu, který se stal vyvrcholením jejího dlouholetého výzkumu hodové tradice na Uherskohradištsku, se jí podařilo zařadit na dvě stovky účinkujících a široké odborné i laické veřejnosti tak připravit v jednom čase a na jednom místě neopakovatelnou podívanou, dokumentující současný stav této významné výroční

slavnosti z různých lokalit Uherskohradištska se všemi jejich výjimečnostmi, specifiky, s řadou dějství, přehlídkou slavnostních krojů a specifických hodových atributů, včetně odborného autorčina komentáře.

Šedesát let života, naplněného v případě naší kolegyně PhDr. Ludmily Tarcalové až po okraj činorodou a ušlechtilou prací, představuje v životě každého člověka významný mezník, za kterým je nutné se ohlédnout. Lidka Tarcalová se zodpovědně chopila role matky (vychovala tři děti – Gabrielu, Tomáše a Magdalénu), kamarádky a fundované odbornice. Po celá léta se Ludmila Tarcalová stala pro nás, nejbližší kolegyně, ale i pro své okolí příkladem hodným následování, a to nejen v pracovním nasazení, ale i v zodpovědném životním postoji a rodinném zázemí.

L. Tarcalová nese velký podíl na tom, že se Slovácké muzeum a zejména etnografické oddělení stalo místem, které rádi navštěvují kolegové z jiných institucí, studenti, přátelé. Přijíždějí nejenom kvůli pracovním povinnostem, ale těší se na Ludmilu Tarcalovou, které si pro její skromnost, elán, neutuchající chuť k práci, životní zásady a z nich pramenící trvalá přátelství, upřímně váží.

Milá Lidko, i my jako jedny z dlouhé řady gratulantů ti děkujeme za příklad, za čas, který jsme s tebou intenzivně prožívaly, za bohaté, společně nabyté pracovní zkušenosti i příjemné chvíle ve volném čase, na které se nedá zapomenout.

Do dalších let ti přejeme, aby Ti především sloužilo zdraví a neopouštěla Tě Tvá duchovní síla, jenž se stala zdrojem Tvé životní energie, kterou ráda rozdáváš jiným.

Romana Habartová, Marie Náplavová

Studie, katalogy, scénáře, výběr za léta 1996–2006

1. *Lidová kultura* (s J. Jančářem) In: Kunovice v proměnách času. Kunovice 1996, s. 189–215, studie.
2. *Tradiční jarmak v Uherském Hradišti*. Slovácko 38, 1996, s. 9–21, studie.
3. *Světcí a magie*. In: Magie a náboženství, Uherské Hradiště 1997 s. 79–86, studie.
4. *Obřad, slavnost, děti*. In: Slovácko 39, 1997 s. 37–46, studie.
5. *Obuv ve sbírkách Slováckého muzea v Uherském Hradišti*. In: Obuv v historii, Zlín, 1997, s. 109–113, studie.
6. *Obřadní atributy v rodinných a výročních obyčejích*. In: Slovácko 40, 1998, s. 33–43, studie

7. *Pentlení, věnečky a vonice jako součást obřadního oděvu.* (Příspěvek zpracován na základě sbírkového fondu Slováckého muzea v Uherském Hradišti). In: Lidový textil a textilní sbírky v muzeích, MZM, Brno 1998, s. 8–10, studie.
8. *Patronství a úcta k sv. Antonínu Paduánskému.* In: Folia ethnographica 32, 1998, s. 145–150, studie.
9. *Obuv ve sbírkách Slováckého muzea.* In: Obuv v historii 97, Zlín, s. 109–113, studie.
10. *Poutě ke svatému Antonínovi.* In: Veselsko. Muzejní a vlastivědná společnost v Brně, Veselí nad Moravou, 1999, s. 179–184, studie.
11. *...sbírali, nám a dalším uchovali.* In: Slovácko 41, 1999, s. 9–30, studie spolu s R. Habartovou, M. Náplavovou.
12. *Kult svatých a patronské hody.* In: Kult a živly, Uherské Hradiště 1999, s. 77–81, studie.
13. *Lidový oděv v Uherském Ostrohu.* In: Uherský Ostroh, Uh. Ostroh 2000, s. 299–312, studie.
14. *Lidová kultura.* In: Staré Město v proměnách staletí. Staré Město 2000, s. 279–344, studie.
15. *Sousedské obyčejové právo.* In: Slovácko 42, 2000, s. 59–63, studie.
16. *Rodiče a děti.* In: Folia ethnographica 34–35, 2000–2001, s. 61–69, studie.
17. *Krojová obuv – součást lidového oděvu.* In: Obuv v historii 2000, Zlín 2001, s. 111–113, studie.
18. *Lidová strava na Uherskohradištsku jako součást kulturního dědictví.* In: Slovácko 43, 2001, s. 9–24, studie.
19. *Přežívání obyčejového práva na Uherskohradištsku.* In: Obyčejové právo. Praha 2002, s. 122–133, studie.
20. *Rozmarýn v lidových obyčejích.* In: Slovácko 44, 2002, s. 55–68, studie.
21. *Tradiční pokrmy jako součást rodinných a výročních obyčejů (příspěvek k otázce životnosti obřadních jídel).* In: Sborník Péče o tradiční lidovou kulturu v České republice, Strážnice 2002, s. 57–67, studie.
22. *Svatba na Uherskohradištsku ve fotodokumentaci Slováckého muzea.* In: Slovácko 45, 2003, s. 57–73, studie.
23. *Průvodce expozicí Slovácko.* Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, 2003, nestr. průvodce.
24. *Přijďte děti k nám.* Slovácké muzeum, 2003, pracovní sešit.
25. *Krušpánek, rozmarýn a myrta v lidových obyčejích.* In: Sborník Zeleň v lidových obyčejích. Uherské Hradiště, 2003, str. 111–124, studie.
26. *Památky lidového stavitelství v Topolné.* Průvodce zemědělskými usedlostmi č. 90 a 93. Uherské Hradiště 2003, nestr. průvodce.
27. *Božič u Moravskoj. Vánoce na Moravě.* Gradski muzej Bjelovar. Katalog k výstavě. Bjelovar 2003, 15 str., katalog.
28. *Svatba – významný námět pro fotografování* (na příkladech sbírky fotografií v dokumentaci Slováckého muzea z obcí bývalého okresu Uh. Hradiště). In: Sborník Fotografie jako ikonografický pramen. Strážnice 2004, s. 61–76, studie.
29. *Klobúček s pérkama, věneček s pantlama.* Katalog ke stejnojmenné výstavě. Uherské Hradiště 2004, 28 s. katalog.
30. *Obuv jako součást každodenního života v tradičním prostředí* (s M. Kondrovou). Obuv v historii, Muzeum ve Zlíně. Sborník materiálů ze IV. Mezinárodní konference 11.–13. října 2004, CD.
31. *Oblékání kroje a jeho obřadní atributy o hodech.* In: Slovácko 46, 2004, s. 47–64, studie.
32. *Slavnostní kroj o hodech.* In: Hodové slavnosti v Polešovicích. Polešovice 2005, s. 23–36, studie.
33. *Život na Slovácku v díle Františka Zýbala.* In: Národopisný věstník, Praha 2005, s. 106–111, studie.
34. *Hodové právo na Uherskohradištsku.* Příspěvek ke studiu právních artefaktů. In: Folia ethnographica, 39, 2005, s. 117–128, studie.
35. *Velehrad – dějiny obce.* Lidová kultura. Kroj. Vesnická komunita a její život. Poutě. Velehrad 2006, s. 193–214, studie.
36. *Život duchovního v rámci tradiční vesnice.* In: Sborník Zvyky a obyčeje socioprofesionálních skupin. Uherské Hradiště 2005, s. 39–52, studie.
37. *Atributy hodových slavností na Uherskohradištsku.* Příspěvek ke studiu současné obřadní kultury. In: Slovácko 47, 2005, s. 21–40, studie.
38. *Hody, milé hody. Hody na Uherskohradištsku.* Scénář ke stejnojmennému pořadu na 61. MFF ve Strážnici, 12. str., scénář.
39. *Přírodní artefakty spojené s církevními obřady, výročními a rodinnými zvyky a obyčejí* (retrospektiva poznatků z výzkumů). Sborník konference Sacrum a příroda, Dolná Zubrzyca, Polsko, studie.
40. *Mapa krojů na Slovácku.* Slovácké muzeum v Uherském Hradišti 2006, mapa.